

ДОСВІД З ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ РОБОТИ

УДК 378.147.091.32:378.017.3:61

DOI

ЗНАЧЕННЯ ЛЕКЦІЇ ЯК ВАГОМОГО ПІЗНАВАЛЬНО-ВИХОВУЮЧОГО
ФАКТОРА У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНЬОГО МЕДИЧНОГО
ПРАЦІВНИКА

І. І. Заморський, Т. В. Хмара

ВДНЗ України “Буковинський державний медичний університет”

SIGNIFICANCE OF LECTURES AS AN IMPORTANT COGNITIVE
FACTOR IN THE TRAINING OF A FUTURE MEDICAL WORKER

I. I. Zamorskyi, T. V. Khmara

HSEI of Ukraine “Bukovynian State Medical University”

Стаття присвячена питанням оптимізації читання лекцій у вищих медичних навчальних закладах з використанням нетрадиційних педагогічних методик проведення лекційних занять. Відзначено, що активне залучення студентів до сприйняття лекційного матеріалу при поєднанні традиційної інформаційної лекції з нетрадиційними лекційними методиками дозволить як покращити засвоєння лекційного матеріалу, так і сприятиме належному вихованню майбутнього медичного працівника.

The paper is dedicated to the optimization of giving lectures in higher medical schools using unconventional teaching methods for lecture classes. It is noted that the active involvement of students to perceive lectures while combining traditional informative lectures with non-traditional lecture methods both allows a better acquisition of lectures, and contributes to the proper education of future health care workers.

Вступ. Сучасний етап реформи вищої медичної освіти вимагає вивчення і аналізу досвіду її проведення, визначення позитивних і негативних моментів, необхідних коректив для подальшого успішного проведення, осмислення перспектив розвитку вітчизняної медичної освіти і розробки шляхів наближення якості підготовки майбутніх лікарів у нашій країні до кращих світових зразків із запозиченням досвіду тих європейських країн, де відбулося успішне реформування медичної освіти [3]. В сучасних умовах динамічного і швидкого розвитку медичних технологій ефективним є формування у студентів – майбутніх лікарів самостійного творчого мислення і системи самостійного удосконалення сформованих професійних вмінь. Існуюча система навчання у вищому медичному навчальному закладі являє собою взаємозв'язок діяльності викладача і студента. Викладаючи студентам навчально-наукову інформацію під час практичних і лекційних занять, викладач передає їм свої ідеї, переконання, світогляд, своє науково-педагогічне ставлення до медичної моралі і етики, виховує професійні якості лікаря. Праця викладача вищого медичного навчального закладу – це праця чорнороба і мислителя, праця

хлібороба і людини мистецтва, праця, освячена довготерплячістю, суворістю, милосердям, великою любов'ю до студентів. У М. І. Пирогова – основне “бути людиною”, і в цьому вся величність Пирогова-педагога, який ставив на перше місце високі моральні і громадянські принципи: чесність і правдивість, милосердя і душевну доброту в поєднанні з професіоналізмом, широкою ерудицією, глибокими знаннями, логічністю мислення [5]. Отже, формування майбутнього медичного професіонала безпосередньо пов'язане з супутнім вихованням, прищеплюванням студентам-медикам людяності та гуманізму.

Основна частина. Для вирішення педагогічних задач викладач медичного вузу повинен постійно підвищувати свої педагогічні якості в усіх напрямках: організації навчально-педагогічного процесу, вихованні студентів, контролі за всіма видами навчання. У зв'язку зі зміщенням методичної домінанти у бік самостійної роботи студента, впровадженням новітніх навчальних технологій, форм і засобів навчання виникає питання про місце і роль педагогічної майстерності викладача в навчальному процесі. Тільки викладач завдяки своєму досвіду і професіоналізму може врахувати всі тонкощі

© І. І. Заморський, Т. В. Хмара

процесу викладання, особливості навчальної дисципліни, висунути найбільш оптимальні в сучасних умовах науково-педагогічні вимоги до засобів та форм навчання і всього навчального процесу на кафедрі. Для того щоб процес навчання став більш керованим, удосконалюються та оптимізуються форми поточного і підсумкового контролю, методи навчання, доцільнішими стають засоби системи навчання. Важливими функціями навчання є впровадження нових досягнень медичної науки і техніки, врахування індивідуальних особливостей студентів під час проведення практичних занять (характеру, здібностей, темпераменту, нахилів, знання процесів, які зумовлюють пам'ять, свідомість, розум, почуття, емоції, волю).

Традиційно провідною формою навчання у вищому медичному навчальному закладі (ВМНЗ) є лекція – навчальний монолог викладача. Метою лекції є формування орієнтовної основи для подальшого засвоєння студентами навчального матеріалу, створення фундаментальної бази знань студентів з кожної дисципліни, передбачених навчальним планом [1]. Водночас лекція не є основним джерелом інформації для студента, однак вона виступає організаційно-методологічною базою для всіх форм навчальних занять. Усне викладання навчального матеріалу під час лекцій є могутнім засобом викладача для оприлюднення нових оригінальних і ще не опублікованих ідей, власних оригінальних розробок. Залежно від місця у викладанні навчального предмета у ВМНЗ використовують такі різновиди лекцій, як: 1) вступна або тематична установча лекція, що читається на початку нового розділу дисципліни; 2) поточні або предметно-тематичні лекції під час вивчення конкретного розділу дисципліни; 3) заключні або оглядові лекції, які читаються після вивчення окремих розділів. Вступні лекції знайомлять студентів зі структурою навчального матеріалу, основними положеннями та термінологією курсу, основними дефініціями певної науки. Установчі лекції для студентів заочної форми навчання на фармацевтичному факультеті можуть розкривати основні напрямки самостійної роботи, особливості виконання індивідуальних контрольних завдань. На поточних лекціях систематизовано викладається зміст навчальної дисципліни, студенти методично знайомляться з навчальним матеріалом. Заключна лекція завершує вивчення навчального матеріалу, на якому раніше вивчене узагальнюється на більш високій теоретичній основі, розглядаються перспективи розвитку певної на-

уки та особливості її застосування у практиці. На заключних лекціях особливу увагу приділяють специфіці самостійної роботи студентів з підготовки до підсумовуючих контрольних заходів – підсумкових модульних контролів, іспитів, ліцензійних інтегрованих іспитів “Крок”. Залежно від способу проведення та форми викладання матеріалу виділяють такі види лекцій: інформаційні (традиційний вид лекційного заняття у ВМНЗ), проблемні (з аналізом традиційних і сучасних точок зору на певну проблему, творчим, евристичним підходом до вирішення проблем), візуальні (з коментуванням різноманітних [2] демонстрованих візуальних матеріалів), бінарні (лекції-діалоги за участю двох лекторів – представників різних наукових шкіл або лектора-теоретика і лектора-клініциста), провокаційні (із заздалегідь запланованими помилками та наступним їх розглядом), лекції-конференції (за участю студентів-доповідачів), консультаційні (у формі запитань і відповідей з можливою наступною дискусією). В практиці вищої школи можуть бути використані також інші види лекцій. Наприклад, за загальною метою виділяють [4] лекції навчальні, агітаційні, пропагандистські, розвивальні, виховувальні; за змістом лекції диференціюють на академічні та науково-популярні, а за способом впливу на слухачів розрізняють лекції, що діють на рівні емоцій, розуміння і переконань.

Звичайно, запровадження у ВМНЗ нетрадиційних форм лекційних занять вимагають від лектора не тільки найдосконалішого знання предмета, але й оволодіння риторичними навичками і педагогічною майстерністю. Водночас саме нетрадиційні форми лекцій або поєднання традиційної форми викладання інформації з елементами нетрадиційних форм лекцій дозволяють максимально залучити студентів до активного сприйняття матеріалу та досягнути не тільки інформаційної мети, а також систематизувальної, роз'яснювальної, розвивальної та виховної. Елементи форм активної лекції – це проблемні лекції [6] з актуальних питань медицини, лекції у формі діалогу. Однією з форм активної лекції, у якій гармонійно та в оптимальній мірі поєднуються всі потоки інформації, які впливають на людину, – сенсорний, вербальний і структурний, – є лекція-візуалізація з використанням мультимедійних засобів. Переваги лекції-візуалізації: підтримка постійного інтересу та уваги студентів до лекційного матеріалу; можливість сприйняття студентами значного обсягу матеріалу без втоми, що спостерігається наприкінці традиційної лекції;

досягнення уніфікації викладання у зв'язку з тим, що розроблені та підготовлені лектором матеріали можуть бути без суттєвого утруднення використані іншими лекторами кафедри.

Методика читання лекцій, вибір форми проведення лекційного заняття залежить, передусім, від особистих якостей викладача, а також від аудиторії та складності теми лекції. Залежно від цього лекції можуть носити характер простої бесіди або академічного послідовного викладення матеріалу з відповідною інформативною презентацією. Також слід відмітити, що не доцільно повідомляти на лекціях ті факти, про які студенти можуть дізнатись із навчальних підручників і посібників. Вважаємо, що простий натяк, або недосказана думка скоріше пробудять допитливість у слухача, ніж детальне викладення питань лекції. Для кращого сприйняття студентами змісту лекцій також мають певне значення майстерне володіння лектором мовою, риторичними навичками – талант “оратора”, його переконливий тон, який не викликає жодних заперечень, доступність і лаконічність викладення матеріалу, натхнення, інтуїція та імпровізації викладача, критичний аналіз відомих медичних фактів. Лектор повинен обов'язково поважно ставитись до своєї аудиторії слухачів. Лише в повазі до ближнього виникає взаємна моральна довіра наставника і учня, яка безперечно приносить успіх як у справі навчання, так і виховання. У свою чергу, викладачу при підготовці до кожної лекції слід вперто працювати над своїм професійним рівнем. Лекція цінна тоді, коли лектор наводить дані власних наукових досліджень, сповіщає результати науково-дослідних робіт, коли він особистим прикладом закликає студентів-слухачів до невпинних творчих пошуків. Науковий рівень лекції прямо залежить від наукового потенціалу викладача, який постійно збагачує свої лекції результатами власних досліджень. Дотепер залишаються актуальними висловлювання М. І. Пирогова про необхідність емоційного впливу на слухачів матеріалу, який викладається на лекціях, використання в них наочних прикладів [7].

У теперішній час зростають вимоги до викладача медичного вузу, який повинен не тільки глибоко продумувати і постійно оновлювати навчально-методичні матеріали у вигляді методичних розробок і вказівок, але й працювати над формою їх подання, удосконалювати свою професійну майстерність. На превеликий жаль, за останні роки, в

силу економічних проблем та складної політичної ситуації, катастрофічно падає престиж науки і вищої школи. Та мала частина бюджету, яка виділяється на розвиток наукового потенціалу вищої освітньої школи, майже не передбачає розгортання нових пріоритетних і оригінальних наукових досліджень з використанням нового обладнання і сучасних інформаційних технологій. У частини молоді пропадає інтерес до одержання знань, згасає інтерес до науки, яка завжди приваблювала молоді допитливі уми. При цьому істинний прогрес у науці може бути забезпечений лише свободою наукового дослідження і свободою навчання, ідея “автономного університету”, яка детально була розроблена ще М. І. Пироговим, має велике пріоритетне значення для вищої освіти сьогодення. У більшості країн Європи освіта і наука стабільно підтримуються державою, а викладачі надійно захищені від соціальних потрясінь [3]. Заощаджуючи на освіті і науці, держава може прирікати себе на роль країни з низьким інтелектуальним потенціалом. Таке заощадження гірше повного руйнування. Вища освіта повинна базуватися на сучасних досягненнях науки, бо освіта, наука і виховання молоді являють собою нерозривну, органічну єдність. Як без науки неможливий подальший розвиток вищої освіти, так і без вищої освіти і високопрофесійної підготовки спеціаліста не можливий розвиток науки. Наука і вища школа в кінцевому підсумку вирішують притаманними їм засобами одні і ті ж завдання, які висуваються суспільством, сприяючи пізнанню законів розвитку суспільства і природи, творів мистецтва, захисту зовнішнього середовища і здоров'я людини, розвитку техніки і економіки, вихованню молодого покоління, формуванню світогляду людей на основі новітніх досягнень науки та сучасних педагогічних методик викладання навчального матеріалу.

Висновки. Залучення студентів до активного сприйняття лекційного матеріалу можливе завдяки поєднанню традиційної інформаційної форми лекції з нетрадиційними методиками викладання лекційного матеріалу (проблемні лекції, лекції-диспути, лекції-візуалізації, бінарні лекції). Такі сучасні форми організації лекційного заняття дозволятимуть як покращити засвоєння студентами лекційного матеріалу, розвиватимуть у них творчий підхід до застосування знань у практиці, так і сприятимуть належному вихованню майбутнього медичного працівника.

Список літератури

1. Бордовская Н. В. Педагогика / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб. : Питер, 2006. – 304 с.
2. Денефіль О. В. Інноваційні методи підходу до оптимізації читання лекцій з патологічної фізіології / О. В. Денефіль, Г. С. Сатурська, Н. Я. Потіха // Медична освіта. – 2013. – № 3. – С. 45–47.
3. Кліщ Г. І. Реформування медичної освіти в Австрії: зразок успішного проведення і приклад для наслідування / Г. І. Кліщ // Медична освіта. – 2011. – № 1. – С. 58–66.
4. Методика преподавания психологии: конспект лекций / [О. Ю. Тарская, В. И. Валовик, Е. В. Бушуева и др.]. – М. : Высшее образование, 2007. – 207 с.
5. Микола Іванович Пирогов — видатний хірург, педагог і громадський діяч (до 200-річчя від дня народження) / [упоряд.: Л. О. Пономаренко, Н. А. Стельмах, С. П. Певеа]. – К.: Педагогічна думка, 2011. – 124 с.
6. Шкробот С. І. Особливості педагогічного спілкування в умовах впровадження Болонського процесу у вищому медичному закладі / С. І. Шкробот, О. П. Венгер, Т. П. Гусєва // Медична освіта. – 2012. – № 4. – С. 151–153.
7. Пирогов Н. И. Задачи учителя в школе / Н. И. Пирогов // Антология педагогической мысли Украинской ССР / [сост. Н. П. Калениченко]. – М. : Педагогика, 1988. – С. 181–183.

Отримано 17.02.16